

Tegevusluba nr V238/2005-P

Tellija: Keskkonnaamet

Koostanud: Leele Välja

Lahemaa Rahvuspargi kaitsekorralduskava alusuuringud ja rannakülade inventeerimine

Üldosa

Tallinn 2010

Sisukord

Sissejuhatus	3
1. Inventeerimismetoodika ja väärtuste määramine	4
1.1. Inventeerimine	4
1.2. Väärtuste määramine	5
2. Mitmekihilise tiheasustusala vaatlemise võimalused	8
2.1. Traditsioonist tänapäeva –kihtide eristamine	8
2.2. Väärtuslike ja väga väärtuslike hoonete „passid” koos renoveerimissoovitustega	9
3. Tähelepanekuid ja soovitusi miljöö hoidmisest rannakülades	10
Lisa 1	14

Sissejuhatus

Käeolev töö on koostatud programmi *Lahemaa Rahvuspargi kaitsekorralduskava alusuuringud ja rannakülade inventeerimine* raames ja hõlmab Käsmu, Vergi, Viinistu külasid ja Võsu alevikku. Valikus on asulad, mida võib käsitleda tiheasustusaladena, kuigi Vergi puhul oli selle paigutamine antud gruppi enam kui küsitav.

1. Inventeerimismetoodika ja väärtuste määramine

Käsitledes mistahes piirkonda saab lähtuda väga paljudest erinevatest väärtustest, mida oluliseks ja esmaseks pidada. Nii näiteks võib arhitektide vaatenurgast olla oluline arhitektuurselt tervikliku keskkonna loomine, maastikuarhitektuuri vaatepunktist haljastuse väärtustamine, majanduslikust aspektist äripindade loomine suvitajate teenindamiseks jne. Käesoleval juhul on aluseks ajaloolise väärtkeskkonna väärtuste määratlemine ja eristamine, et sellega selgemalt eristada need objektid ning väärtused, mis konkreetsetes asulas ruumi kujundamisel võtmeaspekti omavad ning tõepoolest säilitamist ja kaitsmist väärib ja vajavad.

1.1. Inventeerimine

Küla miljööolise väärtuse tuvastamiseks ja defineerimiseks on kõik hooned fotografeeritud ja süstematiseeritud aadresside järgi (küla, siis kinnistu nimi või aadress, kasutatud on tänaseid Maaregistri andmetel tuginevaid aadresse). Lisaks katalogiseeritud fotokogule on iga küla hoonestus kantud tabelitesse, kus lisaks fotole on koondatud olulisemad andmed (kinnistu suurus, elamu ehitusalune pind, korruselisus, materjalikasutus ja katuse tüüp, ehitusaeg ja hoonete arv kinnistul. Kuna tegemist on aladega, kus võtmeaspektis on elamud (rannakülas on abihoonetel oluliselt väiksem roll kui traditsioonilise põllumajanduse piirkondades, hilisem suvitusfunktsioon on abihoonete tähtsust veelgi vähendanud), siis on iga kinnistu kohta esitletud eelkõige elamut, abihooned on märgitud vaid siis kui need on märgitud kas väärtuslike või miljööväärtuslikuna. Materjali süsteemsemaks käsitlemiseks on hoonete ehitusaja määramiseks kasutatud nelja klassi:

I – kuni 1918 valminud hooned

II – 1918-1940 valminud hooned

III – 1940-1992 valminud hooned

IV – pärast 1992.a valminud hooned.

Need olulisemad ajalooetappe märgistavad alajaotused kajastuvad hästi ka külade ruumilises arengus ja pakuvad sellisena võimalust kiiresti ja kergelt head ülevaadet saada. Kui on andmeid hoone täpsema ehitusaja kohta on see märgitud info lahtris tabelites. Samuti on sinna lisatud kinnistu varasem nimetus, kui see on teada.

1.2. Väärtuste määramine

Vaatluse all on nii hoone arhitektuuriajalooline väärtus, mille määratlemisel ei lähtuta mitte niivõrd stilistilistest väärtushinnangutest (mõeldud on vastavust teatud stiilitunnustele) või akadeemilise arhitektuuriajaloo kaanonitest, vaid on arvestatud konkreetsele hoonetüübile vastavat taset nii arhitektuurses teostuse kui säilivuse aspektist. Lisaks sellele on arvestatud ka hoone positsiooni konkreetses ehitatud keskkonnas (kvartalis, tänavalõigus), tema rolli lokaalse ajaloo ja identiteedi kandjana. Vaadeldes hoonet linnaruumis ei ole olulised ainult arhitektuursed väärtuskriteeriumid. Nii kohaliku elaniku kui linnakülastajate vaatevinklist on olulised ka emotsionaalsed väärtused – maalilisus, romantilised vaated, õdusus jne. Esinduslikkuse ja arhitektuurse täiuslikkuse kõrval võivad nii hoopis olulisemat rolli mängida teatud kaootilisus, mitmekesisus, n.ö „väikese ja armsa” ning „suure ja esindusliku” vastandamine. Väärtuste määramisel on lähtutud eelkõige nendest väärtustest mida kannab konkreetne materiaalne substanss – kultuurilooline või ajalooline väärtus on siiski pigem teadmine, mis konkreetse hoone füüsilisele hoidmisele kuigi palju pidet ei paku. Käesolevas töös on keskmes ühelt poolt küla ruumipildi ja väärtusliku miljöö hoidmine ja teisalt nende hoonete väärtustamine, mis selle kandmisel olulist rolli mängivad.

Väärtuste esitamiseks on kasutatud neljatasandilist väärtusteskaalat. Kuigi tuleb tõdeda, et alati on üksikuid objekte, mis jäävad justkui kahe kategooria vahele, siis materjali käsitlemise lihtsuse ja arusaadavuse huvides ei ole otstarbekas keerulisemat skaalat kasutada. Kasutatud on järgmisi väärtushinnanguid:

Väga väärtuslik – hoone on oma tüpoloogias arhitektuurselt ilmekas ja säilinud valdavalt algupärasena. Kuulub säilitamisele mahtudes koos kõigi arhitektuursete detailidega. Või on tegemist arhitektuuriajalooliselt originaalse hoonega, millel on suur ajalooline väärtus. Siia kategooriasse kuulub ka enamik kultuurimälestisi. Tähistatud VV

Väärtuslik – hoone mahud ja fassaadijaotus vastavad tüpoloogiale, kuid tema arhitektuurne teostus on tagasihoidlikuma tasemega, hoone omab olulist rolli piirkonna arhitektuurses tervikilmes. Korrastamisel vajalik restaureeriv lähenemine ja asendamine uue hoonega ei ole ühelgi tingimusel lubatud. Tähistatud V

Miljööväärtuslik – hoone arhitektuurne kujundus on tagasihoidlik, tüüpiline või vähem professionaalne, siia kuuluvad ka hooned, mis on renoveerimise käigus kaotanud märkimisväärse hulga originaaldetailidest või on hoone algupärast lahendust mõõdukalt muudetud. Hooned kuuluvad üldjuhul säilitamisele, erandkorras võib neid asendada, kui

nende tehniline seisund ei võimalda originaali säilitada. Konkreetset otsused säilitamise/asendamise küsimuses sõltuvad hoone ruumilisest positsioonist, tehnilisest seisundist ja arhitektuursest tasemest. Paljudel juhtudel on olulised eelkõige mahud ja proportsioonid, asetus krundil. See tähendab, et asendamise korral tuleb kõne alla samas mahus hoone. Tähistatud MV

Miljöoliselt väärtusetu – hooned, mis piirkonna miljöö ja olemasolevate väärtuste seisukohalt midagi juurde ei anna, või koguni devalveerivad neid. Siia on liigitatud praktiliselt kõik pärast II MS hooned, seda just põhjusel, et rannakülade väärtused kasvavad välja sõjajärelsetest kihistustest. Vaid üksikutel juhtudel (Vergi) kus on nõukogudeaegsetest hoonetest terviklik ansambel on neid hinnatud miljööväärtuslikeks. Teine erand on Võsu suvilad, mille kompleksid moodustavad kohalikus arhitektuuripildis vägagi olulise kihistuse ja on hinnatud kogu skaala ulatuses vastavalt eespool toodud põhimõtetele. Ei sisalda hinnangut hoone arhitektuurse väärtuse kohta. Tähistatud --.

Lisaks on kasutusel veel kategooriad **destruktiivne (D)**, millega on mõeldud ümbritseva hoonestuse suhtes selgelt ebamastaapset objekti, mis sageli vastuolus ka oma materjalikasutuselt. Mõistega ruumiline erand on tähistatud objektid, mis iseenesest olles küll väärtuslikud ja küla miljööd rikastavad, ei saa olla aluseks ega eeskujuks küla järgnevate arengute kavandamisel.

Hoonete väärtushinnangud on aluseks järgneval küla miljöö ja väärtuste analüüsil ning edasise ehitustegevuse suunamisel, kuigi meie kasina seaduskuulelikkuse ja ebakompetentsete omavalitsuste konteksti arvestades ei saa loota, et siin mingi võimalik vahend sünniks, mis edaspidi ainult häid lahendusi lubaks loota. Nii tekitab juba praegu hoonete hindamisel suurimaid probleeme ebaprofessionaalne ja küündimatu renoveerimine. Selle tegevusega on võimalik hoone väärtust oluliselt devalveerida, isegi mitme kategooria jagu allapoole. Reeglina on kasutatud väärtushinnangu alandamist ühe kategooria võrra. Nii mõnedki hooned on viimaste aastate renoveerimiste käigus muutunud väga väärtuslikest miljööväärtuslikeks või isegi väärtusetuteks. Mis tähendab kaotust nii kohalikus miljöös kui arhitektuuripärandis laiemalt.

Neeme tee 68 Käsmu külas aastal 2008 ja 2010 – algselt väärtuslik maja on peale väljastpoolt soojustamist ja uue laudise panekut kaotanud kogu algupärase arhitektuurse kujunduse – vahekarniisidega eraldatud kombineeritud laudis on asendatud tuima rõhlaudisega, kadunud on aknaluugid ja pööningu rombknad, saelõikeliste sarikaotste asemel on sobimatu räästakast jne.—tulemuseks on tuim fassaad ja vaevu miljööväärtuslikuks kvalifitseerumine.

Koos väärtuste määramisega on mõnede hoonete puhul tehtud ettepanek ka hoone võtmiseks kaitse alla riikliku kultuurimälestisena. Siiski peaks sellistele otsustele eelnema arutelu pisut laiemas ringis (nt projekti *XX sajandi arhitektuuri kaardistamine ja analüüs* ekspertkomisjonis) ja ehk ka spetsiaalse materjali ettevalmistamine, kus on esile toodud võrdlev materjal (nt Käsmus võiks kindlasti mõned paremini säilinud tüüpilisemad majad olla kaitse alla riikliku kultuurimälestisena, kuid nende valik nõuab pisut teise rõhuasetusega analüüsi kui käesolevad töös).

Kriteeriumid, mis on aluseks hoone vastavusel mälestise tunnustele:

- hoone positsioon arhitektuuriajaloo teljel
- hoone roll kohaliku ajaloo kandjana ja hoonetüübi esindajana
- harulduse/esindatuse küsimus
- hoone roll konkreetses keskkonnas
- hoone ohustatus.

Kui kolm esimest kriteeriumit kehtivad paljude kohta, siis sageli saab määravaks just viimane. Hoonetel, millel on küll kõrge väärtus, kuid mis on suhteliselt hiljuti korrastatud ja heaperemehelike omanike käes, puudub vajadus neile n.ö täiendavat kaitset tekitada. Küll aga võib see osutada vajalikuks neil väärtuslikel hoonetel, millel remondiprotsesse alles ees.

2. Mitmekihilise tiheasustusala vaatlemise võimalused

2.1. Traditsioonist tänapäeva –kihtide eristamine

Lihtsama vastupanu teed minnes on võimalik mistahes ala väärtusi defineerida tunnetuslikel meetoditel. Ajaloo-, originaali- ja emotsionaalse miljöö jne väärtused on professionaalsele silmale kergesti eristatavad ja vajadusel ka defineeritavad. Suhteliselt efektiivne on see käsitusviis aladel, mis on ehitatud ühtsete tüüpprojektide järgi ja erinevused alal paiknevate hoonete vahel on väikesed. Enamik väärtuslikke hoonestuskeskkondi, nagu ka Võsu ja Käsnu on hoopis kirjumad ja mitmekihilisemad ja nii on ala käsitlemine ning väärtuste defineerimine koos võimalike piirangutega uusarendustele märksa keerulisem. Üks võimalus on vaadata piirkonda ajalooliste kihistuste kaupa, eristades erinevate arenguetappide kajastumise säilinud hoonestuses. Nii näiteks võib Võsul selgelt eristada n.ö küla ja püsielanike kihistust, varasemat suvituselu ja nõukogudeaegset pärandit. Mida ühest või teisest kihistusest väärtuslikuna defineerida selgineb tavaliselt hoonestuse inventeerimise käigus.

Pärast piirkonna inventeerimist ja kirjeldamist järgnevas analüüsis selgitatakse välja **võtmestruktuur**, mis omab määravat rolli kogu ala defineerimisel, väärtustamisel ja hoidmisel. Võtmestruktuur on väärtuslikule alale iseloomulik, kompaktne hoonete kooslus, kus alale tunnuslikud näitajad peavad maksimaalselt säilima, sh hoonestus, (elu)hoonete arv, krundi- ja hoonestusstruktuur, haljastuse osakaal jne. Sellele toetudes on ka konkreetsete kaitse- ja kasutustingimuste koostamine nii säilitatava kui uushoonestuse osas suhteliselt lihtne ja loogiline ettevõtmine. Keeruliseks kipub asi muutuma tänu mitmete ajalooliste kihistuste põimumisele ühes piirkonnas ja viimaste kümnendite tormilises arengus aset leidnud muutustele, mis traditsioonilist struktuuri pea kõikjal muutnud on.

Metoodilises mõttes on siinkohal abiks töö kronoloogilise ja väärtuste kaardiga – inventeerimise tulemusel koostatud kaardid aitavad saada ülevaadet nii hoonestuse vanuselisest koosseisust ja selle paigutumisest käsitletavale alale, aga ka väärtustest ja nende kontsentratsioonist. Kronoloogilisel ja väärtuse kaartidel välja joonistuvad kihistused pakuvad sageli ka head algmaterjali piirkonna väärtuste defineerimiseks ja nende hoidmiseks võimalike planeerimisalaste meetoditega (miljööväärtuslik ala ja selle kaitse- ja kasutustingimused).

2.2. Väärtuslike ja väga väärtuslike hoonete „passid” koos renoveerimissoovitustega

Väärtuslikud ja väga väärtuslikud hooned, mis on olulised küla ajaloolise, kultuuriloolise, arhitektuurse ja miljöölise säilitamise seisukohalt ning peaksid säilima ka edaspidi. Tuuakse välja konkreetse hoone väärtused, antakse ka üldised soovitused säilitamisele kuuluvate detailide ja tarindite ning edaspidise materjalikasutuse osas. „Passe“ ei ole koostatud hoonetele, mis on kultuurimälestised – nendega toimuvat reguleerib Muinsuskaitseadus ja seda hoopis põhjalikumalt kui siinne formaat võimaldaks.

3. Tähelepanekuid ja soovitusi miljöo hoidmisest rannakülades

Eelpool väljatoodud väärtustega seoses tekib kohe küsimus, kuidas neid hoida. Siin tuleb eristada kahte tasandit – sisuline ja formaaljuriidiline. Viimase jaoks on tänaseks mehhanismid olema eelkõige miljööväärtuslike hoonestusalade näol. Nagu senine praktika on näidanud tuleb siinkohal rõhutada kaitse- ja kasutustingimuste määramist. Paljudes omavalitsustes on need alad küll üldplaneeringuga määratud, kuid täpsustavad tingimused kas puuduvad üldse või puudutavad ainult uushoonestust. Millest üksi jääb aga kindlasti vajaka. Kui me räägime väärtuste hoidmisest, siis on ju tegemist millegagi, mis juba eksisteerib – seega on esmatähtis defineerida need väärtused, mis hoidmist vajavad ja väärivad ja alles sellest lähtuvalt reguleerida järgnevaid tegevusi. Rannakülade puhul tähendab see esmalt väärtuslike hoonete esile toomist, mis üldjuhul kuuluivad säilitamisele. Kuigi see esmapilgul võib tunduda vastuolus inimeste põhiseadusliku õigusega oma omandit vabalt vallata, siis tuleb arvestada, et sama seadusesäte lisab, et **omandit ei tohi kasutada üldiste huvide vastaselt**. Reguleerimata ehitustegevus on aga selgelt avaliku huviga vastuolus. Omandi puutumatus ja vabalt käsutamise õilis põhimõte, mille juured ulatuvad Suure Prantsuse Revolutsiooni aegadesse tähendab, et riik ei tohi omandit ära võtta, kuid hoopiski mitte seda, et igäüks oma kinnistul enese suvast ja tarkusest lähtuvalt toimetada võiks. Kui me räägime piirkonnale omastest väärtustest, siis oluline on ka selle juures demokraatlikkuse printsiip – s.t et väärtuste hoidmisel osalevad kõik. Kui tegemist on suurte haljastatud kruntidega, kus rohelusse upuvad väikesed suvilad, siis kruntide tükeldamine või ebamastaapselt suurte hoonete ehitamine kahjustab selgelt piirkonda kui tervikut ja vähendab muuhulgas naaberkinnistute väärtust. Näiteks Võsu mulje muutuks ju hoopis teiseks kui me kitsa peatänavana asemel rajaksime laia automagistraali ja pikiksime selle serva suured hotellid ja kaubanduskeskused. Sealjuures ei tähenda see kaugeltki, et Võsule midagi ehitada ei saaks – hooned, mille kasutus ja maht lõhuksid olemasolevat intiimset atmosfääri tuleb paigutada lihtsalt pisut eemale, sinna kus ruumi rohkem ja n.ö uut tüüpi struktuuri loomine ei toimuks olemasolevate väärtuste arvelt.

Kokkuvõttes võib öelda, et „käsitletud külade miljöo ja arhitektuuripärand on vägagi haavatavad. Peamiseks ohuks teadmatusest tulenevad valed renoveerimisvõtted ja stiihiline arendustegevus uusehitiste rajamisel. Puudub selge kontseptsioon mida ja kuhu ehitada. Eriti laastavalt on mõjunud viimased kümmekond aastat. Suurimate probleemidena uusehitiste juures võib esile tuua üledimensioneerituse ja vale materjalikasutuse, aga ka arhitektuurse

kvaliteedi puudumise, mis on vaadeldud külades valdav. Kui kõikidest varasematest ehitusperioodidest (tsaariaeg, Eesti Vabariik ja ENSV aeg) on meile kolme küla peale kokku märkimisväärne hulk väärtuslikke hooneid ja komplekse, siis viimaste kümnendite kontekstis võib arhitektuursest kvaliteedist rääkida ainult Viinistu Kunstmuuseumi territooriumil, kus mitmeid atraktiivseid lahendusi võib leida (eriti tahaks esile tõsta endistes õlimahutitesse asetatud galeriid ja mereäärset kabelit). Silma torkab ka ehitatud keskkonna terviklikkuse mitte tajumine kohaliku omavalitsuse poolt – seda nii ehitusalases (viilkatuste lubamine Võsu kastkarniisiga suvilatel) kui planeerimisalases kontekstis (uusarendus Vergi külas, mis näeb välja nagu Tallinna lähedane põlluküla).

Olemasolevate väärtuste hoidmisel on oluline tutvustada neid ka elanikele ja omanikele. Paljud vead, mida tehakse näiteks hoonete korrastamisel, ei ole tingitud mitte soovist neid eirata vaid lihtsast teadmatusest. Siin on omal kohal igasugune teavitustegevus, nii teabepäevade kui trükiste näol. Juhtnöörid sõltuvad eelkõige piirkonna iseloomust. Kui Võsu peatänava puhul on oluline sobivate piirete kasutamine, siis vabalt loodusesse asetatud suvilapiirkonnas on piirded üldse sobimatud. Ka on juhtnöörid hoonete renoveerimiseks sõltuvalt nende tüübist ja ehitusajast üsna erinevad. Kuigi alati on kõige lihtsam lähtuda n.ö algupärast, siis aja materjalikasutuse muutudes tuleb arvestada ka uusi n.ö lisanduvaid võimalusi. Ka tänaste materjalide hulgas on selliseid, mis üsna valutult võimaldavad hooneid renoveerides nende algse arhitektuurse ilmekuse säilitada. Ja vastupidi. Mida lihtsam on arhitektuur, seda haavatavam see on ja seda tundlikuma käega tuleb läbi viia muudatusi.

Oluline teema väärtuslikel aladel on ka uusehituse reguleerimine. Kindlasti ei tähenda see, et igasugune ehitustegevus oleks välistatud. Oluline on vaid jälgida väljakujunenud traditsiooni ja selles püsida. Selleks piiritletakse võimaliku uusehitusega kaasnevad krundijaotused, uushoonestuse asukoht, mahud ja üldised arhitektuursed näitajad. Sellisel viisil toimides on võimalik hoida ala areng harmoonilise ja tasakaalustatuna

Kuigi palju väärtusi on hävinud, võiks lisaks külade juures esitatule esile tuua mõned üldpõhimõtted, mida võiks edaspidi järgida:

- ajaloolisi taluõuesid ei tükeldata ja ei moodustata kinnistuid nende juurde kuuluvate üksikute kõrvalhoonete baasil.

- Vältida kompleksseid uusarendusi, sest nende monotoonsus on selges vastuolus traditsioonilise miljöö mitmekihilisusega. Seniste tiheasustusalade sees tuleks lubada ainult n.ö individuaalehitust, kus iga omanik ise leiab arhitekti jne. Uusarendused tuleks suunata vabadele aladele traditsioonilisest külakeskkonnast kaugemal võimaldades nii tekkida uutel iseseisvate uusasumitel, koos iseseisva arhitektuurse kvaliteedi ja ühisnimetatatel, mis võivad olla vabama vormikeelega kui traditsioonilises külakeskkonnas kerkivad üksikobjektid.
- Väga ettevaatlikult tule suhtuda tüüpprojektidesse ja elementmajadesse, ühelt poolt kipuvad nad liigagi sageli kasutama meie traditsioonidele võõraid elemente, teisalt aga tähendab nende massiline kasutamine, eriti kõrvutiasetsevatel kruntidel elukeskkonna vaesestumist. Samas on olemas ka vägagi kvaliteetseid tüüpprojekte. Siiski peaks nende koht olema pigem terviklikes uusasumites, kui traditsioonilises külakeskkonnas.

Ka võib välja tuua mõned soovitusel Lahemaa uushoonete arhitektuurse kvaliteedi parandamiseks (praegune olukord on väga halb, seda isegi kogu Eesti kontekstis vaadatuna:

- Luua Keskkonnaameti juurde Lahemaa rahvusparki **arhitektuurikomisjon**, kuhu kuuluksid arhitektid ja arhitektuuripärandiga tegelevad spetsialistid väljastpoolt, kellel on kogemust ja kompetentsi selle piirkonna keerulisemate küsimustega tegelemiseks. Sinna saaks suunata keerulisemad küsimused. Arvestades arhitektuuri või arhitektuuripärandialase haridusega spetsialisti puudumist ametis oleks see ühelt poolt kõige kiirem lahendus sellealaste otsuste professionaalse taseme tõstmiseks ja teisalt pakuks erialast tuge keerulisemate küsimuste lahendamisel. Ekspertide arvamusele tuginevad ja kollegiaalsed otsused (muinsuskaitse süsteemis on liigutud üha enam grupiotsustuste suunas komisjonides, seda ka ametisiseses töökorralduses) on ühelt poolt enamasti paremini põhjendatud ja sellega ka vaidluste korral paremini kaitstavad õiguskaitse süsteemis.
- Koostöös Arhitektide Liiduga leida võimalus **arhitektuurivõistluse Rannaküla elamu** korraldamiseks (äkki saaks ka selleks toetust Keskkonnainvesteeringute Keskuselt?). Hästi läbimõeldud lähteülesandega (ühel võistlusel võib ka mitu ülesannet olla) võistluse eesmärk oleks saada arhitektuurselt kvaliteetseid lahendusi Lahemaa rannakülade jaoks. Kujunev projektiandmebaas võimaldaks anda tellijatele selgemaid lähteülesandeid ja pakkuda konkreetseid võimalusi arhitektuurselt

kvaliteetsete lahenduste saamiseks. Rääkimata panusest maa-arhitektuuri kvaliteedi tõstmiseks.

- Koostöös Vihula vallavalitsusega leida võimalus Võsu keskosa ruumilise arengu modelleerimiseks (nt koostöö Eesti Kunstiakadeemia Arhitektuuriosakonnaga kasutades seda õppeülesandena, või koostöös Arhitektide Liiduga planeerimiskonkursi korraldamine, juhul kui kinnistud kuuluvad omavalitsusele tasuta ehk uurida ka rahvusvahelise arhitektuurivõistluse European võimalusi – Eesti-poolne esindaja Kultuuriministeeriumi arhitektuurinõunik Laila Põdra, jne.) See looks ühelt poolt võimaluse keskusega aleviku funktsionaalselt loogiliseks arenduseks ja teisalt võimaldaks arhitektuurselt kvaliteetset keskkonda, millega praegu rohkelt probleeme näib olevat.
- Leida võimalused **elanike paremaks teavitamiseks** oma küla väärtustest ja nende hoidmise võimalustest – paljud eksimused, mis hoonete ja küla väärtust devalveerivad ei tulene mitte pahatahtlikkusest vaid teadmatusest. Loomulikult oleks hea kui rahvuspargi juures töötaks arhitektuuripärandi spetsialist, kes oskaks ka inimesi nõustada renoveerimisküsimustes. Lihtsam tee oleks aga koostöös Säästva Renoveerimise Infokeskustega korraldada lisaks seni asetleidnud workshop´idele ka lihtsalt **konsultatsioonipäevi** külades, kus inimesed saaksid tasuta nõu oma maja korrastamisega seonduvates küsimustes. Lisaks tuleks kaaluda ka teavitamist otsepostituse teel, kus koju saadetavas trükises oleks antud esmane info konkreetse küla või piirkonna väärtustest ja sellest kuidas neid hoida. Eriti oluliseks tuleb seda pidada. Võsu suvilapiirkonnas, kus väljastpoolt tulevad suvitajad ei ole seotud kohaliku kogukonnaga ja sageli suhteliselt halvasti informeeritud.

Lõpetuseks tahaks rõhutada, et käesolev töö sisaldab küll nelja küla väärtuste analüüsi ja ettepanekuid edasise ehitustegevuse korraldamiseks lähtuvalt arhitektuursete ja miljööliste vajaduste hoidmise vajadusest, aga selleks et luua konkreetseid seadusliku jõuga dokumente ühe küla arengu toimimiseks on kindlasti vaja kaasata laiem spetsialistide ring, kes koostöös leiab parimad lahendused. Selge on see, et erinevate väärtuste kaitsel võivad huvid ristuda arhitektuursete väärtuste kaitses valitud meetodid ei pruugi alati arvestada loodusväärtuste hoidmist ja vastupidi. Selleks, et vältida erinevate valdkondade vahelisi konfliktsituatsioone peaks paljud teemad läbima märksa laiapõhjalisema arutelu, kuhu oleks lisaks spetsialistidele kaasatud ka omavalitsuste esindajad ja ka elanikud-omanikud.

Lisa 1

Tabelites kajastatavad andmed, mis on kantud ka kaardikihile.

Info: sisaldab ajaloolisi andmeid, kinnistu varasemat nimetust (kui on teada). Kaardikihile kantavat andmestikku hoone kohta s.t katusetüüp, katusekattematerjal, fassaadiviimistlusmaterjal. Lisaks on välja toodud väärtuslikud detailid või ehitusosised, kui neid eksisteerib ja väärtusega kõrvalhooned, mille säilimine oleks miljööliselt oluline.

Kinnistu suurus: siin on välja toodud kinnistute praegune (mitte ajalooline) suurus, mis annab ülevaate olukorrast kuhu tänaseks on jõutud ja milline on üldine hoonestustihedus.

Hoone ehitusalune pind: siin on esile toodud reeglina välja toodud kinnistu juhtfunktsioonis oleva objekti (enamasti elamu) ehitusalune pind. Selleks on kasutatud Ehitusregistris leiduvaid andmeid. Kuna mõned objektid ei ole Ehitusregistrisse kantud (igas külas mõned, pisut enam oli seda probleemi Viinistul), siis ei hakatud neid ka oletuslikult panema (MapInfo kaardikiht, mille alusel seda saaks nt määrata on sedavõrd ebatäpne, et saadav informatsioon ei ole lihtsalt kasutatav).

Hoone korruselisus: kui üks ruumimulje olulisi kujundajaid tihehoonestusalal

Ehitusaeg: Materjali süsteemsemaks käsitlemiseks on hoonete ehitusaja määramiseks kasutatud nelja klassi: I – kuni 1918 valminud hooned; II – 1918-1940 valminud hooned; III – 1940-1992 valminud hooned; IV – pärast 1992.a valminud hooned.

Hoonete arv kinnistul: on eriti oluline miljööliste struktuuride defineerimisel. Samas on rannakülades, kus kõrvalhooned enamasti väiksed ja suvitusfunktsioon elustiilis ja külapildis jõulisi muutusi esile kutsunud, selle info roll oluliselt tagasihoidlikum kui põllumajanduslikus piirkonnas. Ka peab arvestama, et massiliselt on ajaloolisi kinnistuid tükeldatud ja kunagi ühte kompleksi kuulunud hooned võivad täna hoopis mitmele eri kinnistule jääda.

Väärtus: Väga väärtuslik (VV) tähistatud punasega, väärtuslik (V) tähistatud oranzhiga, miljööväärtuslik (MV) tähistatud kollasega, miljööliselt väärtusetu, neutraalne (--) tähistatud halliga, destruktiivne (D), ruumiline erand (--) tähistatud lillaga. Seletused vt eespool.